

A l'hora de mamprendre este treball, no consistia el quefer en arramblar en tot el cabal lexic arreplegat pels numerosos lexicografs valencians anteriors, donant com a bo i valencià tot lo que en les seues obres apareixia i afegint algunes troballes i neologismes mes, postura que han pres a sovint autors de diversos diccionaris existents i de diverses epoques.

Una gran part de la lexicografia valenciana ha segut utilisada per a realisar este treball, pero molt a sovint esta ha plantejat mes dubtes dels que n'ha resolt.

La llengua valenciana ha segut pionera en la lexicografia romanica i aço nos obri un gran camp d'estudi i material. L'obra del juriste i notari valencià Joan Esteve, el *Liber Elegantiarum*, està dedicada per l'autor ya en 1472 al seu amic i professor de medicina Ferrer Torrella i publicada en Venecia en 1498. No es convenient entrar aci en una pugna per a vore si el *Liber Elegantiarum* es el primer diccionari romanica o no.

Des del segle xv fins als nostres dies, la lexicografia valenciana ha segut densa en la produccio, lo qual nos ha oferit un copios material que, ¡alerta!, hem hagut d'utilisar en molt de conte.

Els lexicografs valencians no es propongueren mai com a regla de treball basar-se en un lexic genuïna i estrictament valencià. En un intent d'oferir unes obres mes completes que les anteriors i basant-se en uns atres diccionaris ya existents, afegien al lexic valencià paraules no propies, guiats per allo de "quant mes sucre mes dolç".

No cap dubte de la seua bona voluntat i del seu gran treball dedicat a la llengua propia, pero possiblement el seu temps no tenia les exigencies, la rigorositat ni els metodos que tenim ara els seu hereus.

Tots els nostres lexicografs, coneixedors del castella i en part del catala, sense les premisses de genuïtat i exclusivitat tiraren ma d'aci i d'alla a l'hora de confeccionar les seues obres, oferint una barreja lexica que ha calgut triar.

Caldra nomenar aci una obra com *Thesaurus puerilis* publicada en Valencia en 1575, encara que el seu autor, Onofre Pou, que estudià en l'Universitat de Valencia, no era valencià, sino de Girona. Esta obra destinada a l'ensenyança del llati anava dirigida a valencians i catalans: "Està primer lo vulgar en llengua Catalana i Valenciana, y despres lo llati", per lo que va influir molt en els lexicografs valencians posteriors que l'utilisaren en fer els seus diccionaris sense un criteri d'estricta valencianitat.

En el segle XVIII el notari valencià Carles Ros (1703-1773) publicà el 1764 un *Diccionario Valenciano-castellano*. Ya en 1739 havia publicat un *Breve diccionario Valenciano-castellano*, que com el títol indica es un simple vocabulari.

Cal dir que s'ha de tindre en conte, sobretot a l'hora d'utilisar el seu treball lexicogràfic que aci especialment interessa, que Ros per les llimitacions que li imponia el seu temps utilisà tot el material que tenia a la ma, entre ell el *Thesaurus puerilis* del català Onofre Pou, obra que de ben segur fullejà.

L'obra de Carles Ros segurament influiria en l'obra lexicogràfica de Joaquim Manuel Sanelo i d'uns altres autors dedicats a la nostra lexicografia.

Respecte als lexics bilingües del segle XIX com ara els de Josep M.ª Cabrera, Rosanes o Luís Lamarca, es un material lexicogràfic interessant, encara que el seu unic fi era l'ensenyança del castellà als chiquets valencians; ya ho diu Miquel Rosanes en la seua obreta de 1864: *Apuntes para facilitar la enseñanza de la gramática en las escuelas de las poblaciones de esta provincia en que no se habla la lengua castellana*.

En el segle XIX hi hague una bona florada de lexicografs realment interessants per al valencià. Josep Escrig i Martínez, Constantí Llombart i Martí Gadea foren una bona colla que donà bons fruits. Els seus diccionaris son interessantíssims i han segut material constant de consulta per a la realisació de la present obra, pero son capaços d'escarotar al lector mes impassible perque, a mes dels arcaismes que nos oferixen, se n'han afegit alguns arreplegats en escrits procedents de Mallorca i de Catalunya, basant-se en la superada idea de l'antiga "llengua llemosina" i inclus s'ha copiat de diccionaris catalans i castellans sense cap de mirament; recordem que estes obres tenien una gran dosis de romanticisme i poc de rigor científic.

En 1851 l'advocat Josep Escrig i Martínez publica el seu *Diccionario Valenciano-castellano*, diccionari de definicions en castellà i obra prou castellanizada, fet que reconeix l'autor en el prolec dient: *La costumbre ha valencianizado, dígame así, la mayor parte de las voces de la lengua castellana, y esto me ha movido a adoptarlas en la redacción de este Diccionario*.

En 1887 apareixerà una tercera edició d'este diccionari, baix la direcció de Constantí Llombart, que realisà correccions i augmentà el cabal lexic, aixina ho fa constar quan diu: *Tercera edición corregida y aumentada con un considerable caudal de voces, frases, locuciones, modismos, adagios y refranes, de que las anteriores carecían...*

D'a on trau Llombart el "considerable caudal de voces" es facil saber-ho si observem quines son les noves paraules que apareixen. Constantí Llombart guià pels ideals renaixentistes de germanor en altres pobles i en lluita per les lletres "llemosines" copià del *Diccionario de la llengua catalana* (1839-1840) de Pere Labernia, valencià afincat en Barcelona.

D'esta manera s'explica que aparega la forma catalana "tardor", forma originària de Girona i que acabava d'adoptar-se pels escriptors barcelonins en lloc de la forma genuïna "primavera d'hivern" o la forma antiga "autumme".

Aixina, puix, un gran numero de paraules no autoctones passaran del Labernia al Escrig-Llombart i d'este passaran inclus a Fullana.

El *Diccionario Valenciano-Castellano* d'Escrig i Llombart de 1887 du un llistat de vora cent obres *que deberian consultarse para el estudio de nuestra lengua* i la mitat d'elles son d'autors catalans. Queda ben clar que no podem considerar els seus lexics genuïnament valencians, puix el seu àmbit o frontera era la "llengua llemosina". A mes, estos lexicografs

del XIX ya hem dit que copiaven dels diccionaris castellans de la *Real Academia Española*, adaptant les formes al valencià o sense cap d'adaptació i inclús aplegaven a copiar la definició de la R.A.E., produint-se així una infinitat de calcs semàntics i de confusions.

El resultat són uns diccionaris poc o gens fiables, plens d'arcaïsmes trets d'escrits valencians o no valencians, en paraules castellanes o catalanes afegides, copiades de diccionaris preexistents d'estes llengües i en unes definicions tretes, generalment, dels diccionaris castellans de la R.A.E.

El *Novissimo Diccionario General Valenciano-Castellano* de Mossen Joaquim Martí Gadea, dona les definicions en castella i copiades generalment del diccionari de la R.A.E., i intentant ser el més complet, utilitzarà tot el lèxic arreplegat en els diccionaris anteriors, sense un criteri selectiu de valencianitat.

Així, per fi, apleguem a una obra lexicogràfica ben important per la part que nos toca: el *Diccionario Català-Valencià-Balear*, esta obra que inclou la llengua valenciana dins dels dialectes catalans, intenta arreplegar tot el lèxic valencià, però presenta alguns problemes en la seua consulta. En primer lloc, la seua ortografia no és valenciana i les formes valencianes són generalment considerades dialectalismes i remeses a les catalanes; el seu immens cabal lèxic està ple d'arcaïsmes, infinitat de varietats i localismes; conté tota la toponímia i onomàstica, cosa que fa d'ell una obra rica però poc pràctica (recordem els seus deu volums).

També podem afegir que les seues etimologies prou a sovint estan errades, com també ho està la fonètica que proposen per al valencià de moltes paraules.

Un gran error del *Diccionario Català-Valencià-Balear* és que pren tot el lèxic del diccionari de Martí i Gadea i dona com a valencià i bo tot lo que allí troba (cal tindre en compte les observacions fetes adés d'esta obra).

Per un altre costat, es nota un gran desconeiximent del valencià viu i de la documentació antiga valenciana, a pesar de la col·laboració de Fullana en dotze mil fiches destinades a la calaixera del diccionari.

Sanchis Guarner també treballà en el diccionari d'Alcover, però ni esta col·laboració valenciana ni les visites de replega lexicogràfica que Mn. Alcover, F. Moll —i Sanchis Guarner en ell— feren per terres valencianes, conseguiren arreplegar tot el cabal lèxic valencià viu.

De fet, l'*Alcover* no registra moltes paraules patrimonials valencianes, ni les adaptacions que fa el valencià de neologismes, cultismes o estrangerismes, donant exclusivament l'adaptació fonètica barcelonina o catalana, com ara el galicisme "garaig", forma que no registra donant com a única per al català i valencià la forma catalanizada "garatge", que en terres valencianes és desconeguda i pareix mediatizada pel castella. No cal dir res de la paraula "cult" que remet a "culte", a la qual se li ha afegit sense més una -e i és qualificada de poc recomanable la forma "cult" "perquè en la fonètica sintàctica resulta sovint homònima d'un mot indecorós" (cul). Este criteri puritanista i gens científic oblida que la forma real és "cult" i que cap de valencià no pensa mai en una paraula "indecorosa" quan la pronuncia.

No és correcta tampoc la definició o significat de moltes formes valencianes; oblida significats importants i no arreplega en la documentació antiga valenciana o en el parlar viu moltes paraules o significats que apareixen per primera volta en texts valencians o que estan vivissims.

Per fi, apleguem a l'obra lexicogràfica de Lluís Fullana i Mira.

L'obra que aci especialment nos interessa de Fullana es el seu *Vocabulari Ortografic Valencià-Castellà* publicat en 1921.

El Vocabulari de Fullana consta d'unes 45.000 paraules, contant els augmentatius, diminutius i gerundis que apareixen; no es, sincerament, el resultat d'un criteri selectiu i es facil supondre que no pot estar present en ell tot el lexic valencià; de fet, falten moltes paraules d'us corrent, tecnicismes, cultismes... que son normals i necessaris en determinats registres llingüístics cada dia mes usuals.

No era tampoc l'intencio de Fullana realisar un diccionari general, sino senzillament, con ell el titula, un *Vocabulari Ortografic*. En tot cas, es una obra considerable per a una sola persona i per al temps en que fon realisada.

Per un atre costat, cal dir que Fullana tambe pecà, com tots els lexicografs anteriors, de tirar ma sense criteris selectius d'obres anteriors com ara del *Novissimo Diccionario General Valenciano-Castellano* o del d'Escrig. Nomes això pot explicar la presencia en el seu vocabulari d'alguns catalanismes que son impossibles de trobar en terres valencianes com "*tardor*", que ya trobem copiat del català en el 1887 en l'Escrig-Llombart. Curiosament, cap dels dos diccionaris dona la forma viva i valenciana "*primavera d'hivern*".

A una preocupant quantitat de catalanismes —que no podem trobar vius pero que apareixen en l'obra de Fullana per haver segut usats en la lliteratura renaixentista i jocfloralesca—, li seguix un grup quantios, no manco preocupant, de castellanismes valencianisats o no, molts arcaismes i moltes variants formals ben interessants per a estudis dialectals pero que no remetien a una forma mes general o etimologica.

A pesar de tot açò que el fa desaconsellable per a l'us general i l'aprenentatge de la llengua, es interessantissim per aportar un bon lexic, generalment de la seua zona natural, no registrat en l'Alcover ni en cap atre diccionari anterior; o noves accepcions de varies paraules. Esta nova aportacio lexica ha segut la part mes interessant i profitosa per a la realisacio del present diccionari de la Real Academia de Cultura Valenciana.

Els ultims anys en la democràcia, l'oficialitat de l'idioma valencià i l'implantacio del valencià en l'escola, les editorials s'han afanyat a copar el mercat i s'ha conegut una gran florada de vocabularis, generalment bilingües valencià-castellà, que nos fa impossible nomenar-los tots, si be el vocabulari de Francesc Ferrer Pastor es un dels que ha conseguit una major difusio. Ara be, tota esta tasca editorial no ha anat acompanyada curiosament ni de la mes minima activitat investigadora o d'estudi lexicografic. Tot este quefer ha consistit en copiar de l'Alcover o dels vocabularis catalans mes usuals, eliminant els catalanismes mes cridaners o inacceptables i afegint algunes formes valencianes per a fer-los creïbles.

L'ortografia utilisada en ells ni tan sols son les normes de Castello o del 32: es directament, sense cap de modificacio o adaptacio, la de l'Institut d'Estudis Catalans.

Quan busquem la traduccio ad alguna forma castellana, sempre trobem l'equivalent valencià en un segon o tercer lloc, darrere de la forma catalana o be, senzillament, la forma valenciana no apareix.

La valia lexicografica d'estos vocabularis, exents d'investigacio o recapte de formes, es nula, i molt a sovint han estigmatizat i rebujat formes valencianes correctissimes —que hem conservat vives des de l'epoca dels nostres classics— pel simple fet d'haver-les perdudes el català o de desconèixer-les.

Tot este quefer editorial ha fet que gatets i gossets publicaren vocabularis, i moltes voltes un treball tan serios com es la confeccio del lexic d'una llengua, ha segut realisat per ma-

nifessers destrellatats o no capacitats que han copiat simplement o han begut en fonts alienes, creant conflicte i confusio entre els valencians.

El present diccionari ha intentat realisar un treball serios, científic i metodic, dut a terme per especialistes i en una gran dosis d'investigacio quedant obert a millores, ampliacions i rectificacions que haura d'efectuar en futures edicions la Real Academia de Cultura Valenciana, ya que la perfeccio tots la tenim negada.

La seua realisacio no ha segut de hui per a dema, a pesar de ser una necessitat imperant durant molts anys i una demanda popular constant. Hem preferit dedicar el temps que es mereixia la realisacio d'una obra com esta i s'ha intentat esmenar i estalviar tots els erros que els diccionaris o vocabularis anteriors havien comés i arrossegat durant gran part de l'història de la lexicografia valenciana. Estem ben segurs que este diccionari marca una fita important al respecte.

Ara caldra oblidar un poc el marcat sentit particulariste valencià i en benefici de la Llengua Valenciana i deixant a banda criteris, opinions i postures personals –totes elles molt respectables i que s'han tingut en conte en el seu moment–, tindre tots una unitat de criteris, acatant les decisions preses per la Real Academia de Cultura Valenciana en benefici de l'Idioma Valencià. Eixe es el, a voltes, dificil pero importatissim i decisiu comés dels usuaris.